

Lord Jim

Lord Jim

dramatisering av Joseph Conrads roman

av Christian Lanciai (2008)

Personerna :

Jim
Stewarden
Jones, styrman
George, chiefen
Kapten Brierly
Kaptenen på *Avondale*
Hans förste styrman
En förhördomare
En notarie
Kapten Marlow
Engström
Schomberg
Johnny, irländare
Doktor Stein
Rajah Allang
Doramin
Dain Waris, hans son
Cornelius
Juvelen
Gentleman Brown, pirat
Tamb'Itam
Dain Waris' moder

Rättsalspublik, sjömän, malajer och pirater.

Handlingen äger rum omkring förra sekelskiftet i Sydostasien.

Copyright © C. Lanciai 2008.

Lord Jim

Akt I scen 1. På havet.

- Steward* Har du nånsin upplevt ett lugnare hav?
- Jim* Det känns som världens tryggaste famn. Ingenting av världens ofrid kan nå oss här. Vi är säkra för allt.
- Steward* Och ändå döljer det världens hemskaste bråddjup där bara döden väntar om det får hand om oss.
- Jim* Men vi flyter ovanpå. Människan behärskar det. Havet i all sin överväldigande oändlighet kan bara verka hotfullt när det stormar.
- Steward* Det är dess tystnad som alltid skrämmer mig.
- Styrman (kommer förbi)* Allt väl?
- Jim* Allt väl, styrman. Vi har aldrig gått säkrare.
- Styrman* Ja, vi ser ut att få en lugn resa. Inga stormar i sikte och inte ens några oväder. Det är bara raka spåret tvärs över oceanen, och det är tur det med vår känsliga last.
- Steward* Känslig? Det är ju bara boskap.
- Styrman* Nej, steward, det är människor, åtta hundra stycken, som vi skall föra i säkerhet över hela den indiska oceanen, den nyckfullaste i världen.
- Jim* Fastän vår skorv är gammal och osäker, styrman, flyter den tryggt och gör god fart.
- Steward* Nej, styrman, man kan inte kalla muslimer för människor. Det är dåraktiga fattiga pilgrimer som i sin dumhet inte ens är medvetna om att de riskerar livet för en extravagant resas skull till Mecka, en värdelös slumhåla ute i öknen. Det är inte åtta hundra människor utan åtta hundra offer för fanatism och vidskepelse. De har säkert offrat allt vad de tjänat på att få kunna göra denna sitt livs enda resa, en meningslösa resa som bara ruinerar dem. Jag kan inte betrakta dem som människor.
- Jim* Icke desto mindre har vi ansvaret för åtta hundra själar.
- Styrman* Det är det jag menar. (*maskinisten kommer fram*) Vad gör ni här uppe, maskinist? Tror ni maskineriet kan klara sig själv?
- Chiefen* Naturligtvis. Det gör det alltid. Det är ju bara skrot som bara behöver människohjälp till att sättas i gång och sättas ur bruk. Resten sköter det själv automatiskt.
- Styrman* Var har du fått spriten ifrån, chiefen?
- Chiefen (rund under fötterna)* Fråga vår vän stewarden. Han bjuder säkert er också på ett glas, om ni är snäll.
- Stewarden* Det är mitt jobb att hålla besättningen pigg och alert. Om den surar blir den värdelös och försumlig.
- Chiefen* Rätt så, steward. Du kan behöva bjuda kaptenen på en schnaps också.
- Stewarden* Det har jag redan gjort. Han var missnöjd med maten.
- Jim* Står han ensam på kommandobryggan?
- Stewarden* Han klarar det, Jim. Det är bara öppet hav. Han kan inte köra vilse.
(*plötsligt en stöt. Stewarden faller omkull, även chiefen tappar fotfästet, Jim och styrman måste ta törn för att inte falla.*)
- Styrman* Vad var det?
- Chiefen* Vi körde på något.
- Stewarden* Det var inte så farligt. Bara en stock eller sten.
- Jim* Här ute finns inga grund. Det var nog ett vrak.
- Stewarden* Men vi gled lätt över det.
- Styrman* Hur är det, chiefen?
- Chiefen* Jag måste ha brutit armen.

Styrman Var det en så våldsam stöt?

Jim Den måste ha känts över hela fartyget, men pilgrimerna ligger lugnt och stilla och sover.

Kapten (kommer in) Har ni någon aning om vad det var vi kan ha kolliderat med?

Styrman Jim tror att det var ett vrak.

Jim Det var bara en kort stöt. Vi kom säkert över det utan några skador.

Kapten Det här är en gammal rostig skorv med många bultar lösa. Det är bäst vi säkerställer läget. Gå förut, Jim, och se om skotten har hållit. Men gör det tyst, och väck ingen människa. Det är mitt i natten, och bara vi har hållit oss vakna. Det sista vi vill ha är en allmän panik bland våra åtta hundra tredjeklasspassagerare.

Jim Ja, kapten.

Styrman Vad tror ni, kapten? Kan det ha blivit någon skada?

Steward Aldrig i livet.

Kapten Vi får höra när Jim kommer tillbaka. Hur är det, chiefen? Spräckte ni armen?

Chiefen Fan också! En obetydlig törn, och hela armen blir obrukbar!

Steward Kom med ska vi lägga om den.

Chiefen Det gör förbaskat ont. Du måste nog ge mig extra bedövningsmedel också.

Stewarden Självklart. (*hjälp ut chiefen*)

styrman Vad det än var så var det inte vårt fel. Det måste ha legat dolt under vattnet, och vi kunde inte ha sett det.

kapten Precis. Här kommer Jim. Vad säger skrovet, Jim?

Jim Jag är rädd att vi har sprungit läck, kapten. Det främre vattenskottet är till hälften vattenfyllt, och sprickan kan komma att vidgas.

styrman Menar du att vi håller på att sjunka?

Jim Inte ännu, men risken är överhängande, men vi har gott om tid på oss.

styrman Vad menar du? Måste vi lämna fartyget?

Jim Om det vill sig illa, ja, då har vi inget annat val.

styrman Är du medveten om att vi har åtta hundra passagerare ombord som vi inte kan ta med oss?

Jim Då får vi väl stanna här och hoppas på att något annat skepp kommer förbi som kan undsätta oss. Vi har ju pumpar och kan skicka nödsignaler.

kapten Inga nödraketer. Det sista vi vill är att skrämma pilgrimerna.

styrman Vad befaller ni, kapten?

Kapten Fan också! En penibel situation var det allra sista vi behövde! En ruten skorv, åtta hundra samvetspassagerare, och vi springer läck mitt ute på öppna havet. Jag tog det här jobbet för att det var enkelt och lättbetalt, man skulle slippa anstränga sig, och så händer det här! Fan också!

Styrman Är det det enda ni kan säga, kapten?

Kapten Kan någon säga något annat?

Styrman Vi måste överge fartyget eller stanna kvar och riskera att gå under med det. Det är väl de enda val vi har.

Kapten Vad säger du, Jim?

Jim Vi kan inte bara överge åtta hundra passagerare vind för våg i ett sjunkande fartyg.

kapten Det är det jag menar. Vi kunde inte ha råkat i en värre klämma.

Styrman Kapten, de sover alla. Vi kan alla lugnt lämna fartyget utan att någon märker det. Det måste ju gå under i alla fall. Om det sjunker går vi fria från ansvar, då ingen utom vi visste vad som hände.

Kapten Du stjäls mina egna tankar. Men jag är rädd att vi fem vita ombord inte skulle vara överens om saken. Jim här, till exempel, är alldeles för hederlig för att kunna kompromissa med sitt samvete.

Styrman (betraktar Jim) Strunta i Jim. Låt honom stanna kvar ombord om han vill och gå under med muslimerna.

Kapten Jim, gå en andra runda och undersök situationen. Om vi måste sjunka har vi inget val, och Jim får följa med oss eller stanna kvar ombord med den drunknande massan. Om däremot fartyget klarar sig kan vi inte lämna det. (*Jim går.*)

Chiefen Vi har ingen chans. Vi är mitt ute på öppna havet. Inga andra fartyg far här förbi och kan plocka upp oss. Har vi håll i skrovet kan ingenting rädda det.

Styrman Kapten, ju förr vi lämnar det här sjunkande dödsskeppet, desto bättre.

Kapten Du är realpolitikern ombord, styrman. Jag tror faktiskt att vi inte har något val. Fira livbåten, så att den åtminstone säkert kommer i vattnet innan vi sjunker.

Styrman (går till verket) Aj aj, kapten. Ni lever upp till ert ansvar.

Chiefen Vi kommer att drunkna som råttor. Innan vi får livbåten i sjön har vi redan sjunkit, och båten kommer att dra med oss i virvlarna. Det är kört, gubbar! Vi har ingen chans! Vi går till botten med åtta hundra pilgrimer i en förbannad likkista av muslimsk övertro och vidskepelse!

Styrman Ta det lugnt, chiefen. Vi har inte sjunkit ännu.

Kapten (till Jim, som kommer tillbaka) Nå, Jim?

Jim Situationen oförändrad. Skottet vattenfylls men har inte brustit men kan brista när som helst.

Kapten Säg som det är, din tröghjärna! Sjunker vi eller inte? Kommer vi att sjunka eller inte? Kommer skottet att hålla eller inte?

Jim (tveksam) Det ser illa ut, men inget är säkert.

Kapten (till styrman) Hur många livbåtar har vi ombord?

Styrman Sju. Det räcker inte ens till hälften av passagerarna.

Kapten (åter till Jim) Ut med språket, din enfaldiga klåpare! Hur stora är chanserna att skorven sjunker?

Jim Vi måste sjunka. Se på stormskyarna som nalkas där borta. När det ovädret slår oss minskar våra chanser till ett minimum.

Chiefen Men skottet tycks ju hålla.

Jim Det bågnar. Det kan ge vika när som helst.

Styrman Och när det brister är vi inte värda så mycket som en i oskuld förbannad sovande muslim!

Kapten Sätt livbåten i sjön.

Styrman Vilken av dem?

Kapten Det spelar ingen roll. Det finns ändå för få. Det är det som komplicerar situationen. Därför ska vi inte sätta i mer än en.

Stewarden Sätt i gång, styrman. Ju förr vi kommer iväg, desto bättre.

Jim (medveten om sitt underläge) Och pilgrimerna?

Kapten Stanna hos dem om du vill, Jim. Vi ger oss av.

Steward Du kan skvalpa här till domedag som en annan flygande holländare om du vill med dina fördömda pilgrimer, men vi dödliga föredrar att sätta oss i säkerhet.

Chiefen Jag klarar inte detta. Det här kommer att ge mardrömmar för resten av livet. Vi offerar åtta hundra pilgrimer för att sätta oss själva i säkerhet. Det går inte. Det kan bara sluta illa.

Steward Gnäll inte, chiefen. Du lever ju, vi lever, och det gäller att överleva. Det är det enda som betyder något. Vad pilgrimerna gör är deras ensak. De vaknade inte vid kollisionen. Så låt dem sova i fred. De visste att de riskerade livet när de anförtrodde sina liv åt en så gammal sjöovärdig skorv som denna och på den vådligaste tänkbara resan i sina liv. De visste vad de gjorde. Låt dem stå sitt kast. Om de sjunker med skorven är det deras ensak och inte vår.

Jim Jag kan inte lämna dem. Om ni vill överge fartyget är det på ert ansvar.

Styrman Ja, det är det. Stick och göm dig, Jim, och snarka i fred med pilgrimerna.

Kapten Är livbåten klar?

Steward Klar att firas.

Styrman Tur att havet är lugnt. Det underlättar saken.

Steward Inte så länge till. De där stormskyarna närmar sig med stormsteg. Det gäller att komma så långt från fartyget som möjligt innan stormen sänker det.

Styrman Men just nu är havet stilla. Vi kan också få en behaglig månskensresa på ett vänligt hav, som kommer att vagga oss i stilla ro tills vi blir upplockade.

Kapten Klart för avgång! Låt oss få det undanstökat innan skithögen sjunker!
(går över bord. *Stewarden och styrmannen följer.*)

Jim Hur kan de med? Det är den totala fegheten. I hela mitt liv har jag drömt om en situation som denna, att få demonstrera att jag inte är en kruka, att jag har en integritet och ett människovärde att kunna vara stolt över. Det spelar ingen roll om skorven sjunker eller inte, om jag dör eller överlever. Huvudsaken är att jag gör vad som är rätt.

Steward (utanför, nedanför) George är kvar ombord.

Styrman (samma) Varför kommer inte George?

Kapten (ropar) George!

Styrman Vad katten svarar han inte för?

Steward Han har kanske gått på toaletten.

Kapten Vi kan inte bara sitta här och skvalpa och vänta på att fartyget skall dra ner oss.

Alla 3 (angeläget) George! George!

Jim Vad är det med George? Han var här alldeles nyss. Nej, han gick inte på toaletten. (*upptäcker George, som kollapsat i däck*) Du milde! Han har slocknat! (*undersöker honom snabbt*) Han är död. Han måste ha fått slag. Nervspänningen knäckte honom.

De andra (utanför, nedanför) George! George!

Jim Jag kan inte säga dem att han är död.

Kapten Hoppa, George! Vi måste ge oss av innan fartyget sjunker!

Jim (för sig själv) De kan inte lämna utan George. De måste få honom med sig. Men de kan inte få honom med sig, och hur skall jag förklara det för dem? Det är mörkt, och de ser inte vem det är om jag tar Georges plats. Om vi ror iväg snabbt kanske vi snart kan bli uppbringade och skaffa pilgrimerna hjälp... Fartyget sjunker ju inte ännu, även om vattnet hela tiden sipprar in... Tre timmar, kanske sex... Jag kan inte stanna ensam kvar ombord med åtta hundra malajer, som småningom måste vakna upp till en förtvivlad situation av den extremaste dödsångest... (*blir allt nervösare och obeslutsammare*)

Steward Kom igen, George! Hoppa!

(*Jim tar sig snabbt över relingen och hoppar ner i livbåten.*)

Styrman Äntligen! Vad var det du höll på med?

Kapten Skit i det. Huvudsaken är att han kom med. Ro bort nu illa kvickt för glatta livet!

Styrman Ingen panik, steward! Vi har klarat av det värsta.

Steward Hur mår du, George? Vi blev oroliga för dig.

Jim George är kvar ombord. Han är död. Han fick slag av upphetsningen.

Kapten Vid alla fockade djävlar! Det är ju inte George utan den där dumdristige idioten Jim, som trodde han skulle stanna kvar ombord!

Jim Jag kunde inte förklara situationen för er där uppfifrån.

Styrman Nå, nu är du med oss, och det är lika bra det. Du fattade till slut att du satt i samma båt som vi. Nåväl, stackars George.

Kapten Ro på nu, så att ni håller värmen. Vi har en lång natt framför oss, och stormen kan vara över oss när som helst.

Steward Du var klok nog att inse att du var lika dödlig och rädd om ditt liv som vi, Jim. Det är så man överlever. Man låter dem gå under som inte kan räddas medan man räddar sig själv.

Styrman Håll käften nu och ro! (*De ror på och försvinner i mörkret.*)

Kapten Håll er beredda att ösa när slagregnet kommer!

Jim (för sig själv) Hur kunde jag överge dem? Hur kunde jag svika mina ideal och inte leva upp till dem? Hur kunde jag falla så djupt, till dessa fegisars nivå? George hade rätt. Detta kommer att bli något vi kommer att få ångra för resten av livet.

Kapten Nu kommer åskbyn! Håll i er!

(Ovädret brakar loss med åska och blixtar och smattrande spöregn.)

Steward Inget läckande fartyg kan hålla sig flytande i det här.

Styrman Hon bara försvann. Hon måste ha sjunkit som en sten.

Jim Hur kan det vara så mördande tyst? Hela havet håller andan, som ett tyst vittne till vårt oerhörda brott, och avvaktar hur det skall förhålla sig till det och bestämma vårt öde och vedergällning. Hur kan universum tiga inför det oerhörda som vi har gjort? Vi har övergivit åtta hundra människor i nöd! Och dessa tre banditer till besättningsmän, denne tjocke kapten, denne supige styrman och denne nedrige steward, yvs över vad de har gjort och vågar vara stolta över att ha klarat sig, medan tystnaden i öronbedövande raseri reser sig med hela universum mot vårt omänskliga svek. Det hade varit bättre att dö än att överleva detta. Efter denna nedrigheternas nedrighet i form av den lägsta tänkbara feghet och uselhet kan ingen av oss sluta väl. Vi är förbannade så länge vi ännu lever, de åtta hundra kommer aldrig att lämna oss i fred med sina osaliga andar, lämnade att drunkna som råttor utan ens en varning, och vårt öde blir barmhärtigare ju mer våra återstående liv blir förkortade.

Kapten Sitter han och grubblar för sig själv där framme, den där misslyckade hjälten? Be honom hålla käften.

Styrman Han ångrar att han kom med oss.

Steward Det är för sent att ångra det nu, kompis. Du är med oss. Du är en av oss, vare sig du gillar det eller inte. Det är hårt att vara människa, för då får man finna sig i den ständiga förnedringen av att nödgas leva, och så länge man lever slipper man aldrig att folk hela tiden dör omkring en. I bästa fall blir man van och struntar man i det. Det hör till livet. Du har klarat dig, kompis. Alla de döda är till för att glömmas.

Jim Försöker du trösta mig? Det är inte så enkelt. Sorgen och lidandet, motgången och undergången, det ständiga nederlaget och misslyckandet är allt vad livet handlar om och slipper man aldrig, hur man än försöker fly från det. Ni försökte fly från ansvaret för åtta hundra människors död. Därför slipper ni det aldrig.

Styrman Tala för dig själv, din Jona, eller vi slänger dig över bord.

Jim Ni har redan slängt er själva över bord och kan inte simma. Men oroa er inte. Det är sant som stewarden säger. Jag är en av er. Jag har följt med er, och vi sitter i samma båt, och jag kan inte heller simma.

Kapten Vad snackar han om?

Steward (med ett menande finger mot pannan) Han vet inte vad han säger. Maskinisten fick hjärtslag, och Jim blev knäpp. Den här natten kan inte bli roligare.

Styrman Jag ser ett skepp där framme.

Kapten (vänder sig om) Javisst! Lanternor! Vi är räddade!

Styrman (reser sig och hojtar) Ohoj! Ohoj!

(Stewarden och kaptenen börjar också resa sig och hojta. Endast Jim sitter passivt kvar.)

Jim En räddning till vad? Till ett outhärdligt liv av bara en ständigt förföljande vanära? Den enda lyckliga denna natt var George som slapp överleva den – den enda av oss som vågade genomskåda vårt brott i tid för att hinna dö innan det begicks.

Scen 2. Ombord på det räddande fartyget *Avondale*.

Kaptenen För in de stackars skeppsbrutna. Mitt ute på öppna havet, ensamma, i den minsta sortens livbåt? Vilket gudsförgäta fartyg hade sjunkit för dem?

Sjömannen Patna, kapten.

Kaptenen Patna? Vad är det för ett skepp? Aldrig hört talas om det.

Sjömannen Det skulle föra pilgrimer över Indiska Oceanen.

Kaptenen Aha, en av dessa avlagda flytande likkistor som inte kunde användas för annat. Jag förstår. (*De fyra skeppsbrutna, insvepta i filter, visas in av andra sjömän.*)

Nå, mina vänner, utan tvekan har ni en intressant historia att förtälja. Menar ni att ni är de enda överlevande?

Styrman Det ser inte bättre ut, eller hur?

Brierly Låt mig sköta ordet, Jones.

Kaptenen Är ni kaptenen?

Brierly Ja, med respekt, Sir, om ni ursäktar pyjamasen, men vi togs på sängen av kollisionen.

Kaptenen Vad kolliderade ni med?

Brierly Vi vet inte. Vi såg det aldrig. Jim här, andre styrman, trodde det var ett flytande vrak, och det verkar troligt, för det var hårt, och det var inte land.

Kaptenen Och ert fartyg sprang omedelbart läck, och ni sjönk som en sten och kunde bara med nöd hinna rädda er. Var det så det gick till? Hur många pilgrimer hade ni ombord?

Brierly Åtta hundra.

Kaptenen Och inte en enda kom med er? Hur många livbåtar hade ni? Kom inte och säg att ni bara hade en.

Jim (*ser att kapten Brierly börjar bli osäker och tveksam*) Vi hade sju, Sir.

Kaptenen Och vad hände med de andra sex? Hur många kan ha klarat sig i dem?
(*Alla fyra blir osäkra och vet inte hur de ska svara.*)

Svara, Sir! Ni var befälhavare ombord!

Brierly Sanningen att säga, Sir, var situationen så svårartad, att vi inte kunde riskera en panik med att väcka och underrätta de åtta hundra pilgrimerna. Tack vare att vi lämnade dem ovetande om situationen kunde vi åtminstone rädda oss själva.

Kaptenen Ni menar att ni övergav dem?

Brierly Ja.

Kaptenen Vind för våg i ett sjunkande fartyg? Och ni såg fartyget sjunka?

Brierly Styrman såg det försvinna. Det kom oväder och storm, så det måste ha gått till botten som en sten genast minuten efter att vi kastat loss.

Kaptenen En högst egendomlig historia, kapten Brierly. Det är något som inte stämmer. Vi måste gå till botten med det här. Ge oss positionen för var ni var när ni övergav fartyget. Lyckligtvis har vi telegraf ombord, så att vi kan skicka alarm. Vi måste genast få något undsättningsfartyg att rannsaka området. Det kan ju faktiskt finnas fler livbåtar med överlevande ombord, eftersom det fanns sex andra, som ni säger.

Jim Det var det vi hoppades på, kapten. Vi såg det som vår enda möjlighet att rädda dem, att snabbt komma i kontakt med något annat skepp och få någon att komma till undsättning. Inte ens hälften av pilgrimerna hade fått plats i livbåtarna vi hade ombord. Det hade brutit ut panik, de hade trampat ner varandra, de hade misslyckats med firningen av livbåtarna, och kanske ingen kommit undan.

Kaptenen Vi ska genast undersöka saken. Försten, skicka omedelbart telegrafmeddelanden och invänta svar.

Försten Redan gjort, Sir, och vi har fått svar.

Kaptenen Nå?

Försten Patna har hittats, Sir.

Kaptenen Flytande?

Försten Flytande och intakt med alla de åtta hundra pilgrimerna fridfullt sovande ombord. Intet spår av besättningen, sånär som på en död man, troligen avliden av hjärtslag.

Jones George!

Kaptenen Lämnade ni en död man ombord?
Brierly Han fick hjärtslag. Vi kunde inte ta honom med oss. Ni måste förstå paniksituationen, Sir. Det var oväder på gång, och det skadade främre skottet bågnade och kunde brista när som helst. Jim här inspekterade det två gånger.
Kaptenen Jag förstår. Ni blev rädda.
Jim Som harar.
Kaptenen (*får en helt annan syn på hela saken*) Ni måste förstå, att det måste bli ett rättsligt efterspel till det här. Ni har övergivit ett fartyg i nöd och lämnat åtta hundra passagerare i sticket i tron att de skulle gå under. Ni gjorde ingenting för att hjälpa en enda av dem. I stället rymde ni fältet, vilket måste ge det fegaste tänkbara intryck. Som tur är har *Patna* hittats alltjämt flytande med alla passagerare oskadda, men det ställer er i en högst betänklig belysning. Det är lika bra, kapten, att ni inser att ni aldrig mer kommer att få föra befäl. Era styrmän förlorar också sina kvalifikationer. (*De fyra skeppsbrutna står skamsna och kan inte tro sina öron.*) Ta dem bort härifrån innan jag blir förbannad. Jag står inte ut med att se sådana kräk på mitt fartyg.
Försten Vad ska vi göra med dem?
Kaptenen För resten, låt dem vara kvar här. Låt oss inte ha något vidare med dem att göra. De är förlorade genom egen förvållan. Ni är de sämsta sjömän jag någonsin varit med om, mina herrar. Jag lämnar er i fred med er skam. (*går. Hans sjömän följer efter.*)
(De fyra skeppsbrutna är tysta och bedövade.)
Jim Han har rätt.
Brierly Håll käften!
Jones Hur kunde fartyget hålla? Hur kunde de undgå att sjunka?
Stewarden Ödets ironi. Vi har sänkt oss själva. Fartyget vi trodde skulle sjunka klarade sig, men vi som övergav det är sänkta för livet.
Brierly Håll käften!
Jones Vi slipper inte rättegång.
Brierly Fan också, förbannade helvete, din fördömda skorv, varför sjönk du inte åtminstone, när du ändå var på väg!
Stewarden Det var Jim som inspekterade förskeppet.
Jim Fartyg kan hålla sig flytande hur länge som helst även om de vattenfylls. Vattnet trängde in. Det såg jag med egna ögon. Men skottet måste ha hållit mot alla odds.
Jones Snacka om ett malplacerat mirakel! Hade hon sjunkit hade vi åtminstone varit överlevande offer! Nu är vi bara stämplade som misslyckade.
Jim Vi måste gå igenom rättegången.
Brierly Du får göra det, Jim. Inte jag.
Jones Jag tänker också smita.
Stewarden Jag tänker supa till ordentligt och försöka glömma hela historien.
Jim Ni har redan flytt en gång för mycket, mina herrar. Det blir bara värre om ni försöker fortsätta fly.
Brierly Håll käften! Förbannade pilgrimer som inte kunde gå under när de skulle!
Jones Vi får försöka sova på det här.
Stewarden Tror du det går? Aldrig mera i detta livet.
Försten (*kommer in*) Kaptenen har gett er kojplatser. Ni får åtminstone sova i fred resten av natten.
Stewarden Har ni någon bedövning?
Försten Det kan ni behöva. Jag ska se vad jag kan ordna. Vi har alltid whisky åt skeppsbrutna hur eländiga de än är. (*får ut dem med sig därifrån.*)

Akt II scen 1. Förhöret.
En rättegångslokal full av nyfiken publik.

Förhørsdomaren Har jag förstått saken rätt, att av de fyra som kallades till förhör har bara en infunnit sig?

Notarie Ja.

Domaren Vad hände med de andra tre?

Notarie En är inne i en oupphörlig dryckesperiod och är helt otillräknelig tills vidare. Den andre är intagen på dårhus. Den tredje tycks faktiskt ha begått självmord.

Domaren Vem är kvar? Är det kaptenen?

Notarie Nej, det var kaptenen som begick självmord.

Domaren Hur gick det till?

Notarie För att undgå det rättsliga efterspelet gav han sig av härifrån med första bästa fartyg. Därifrån har det rapporterats att han hoppat överbord ungefär precis på samma ställe där han övergav sitt förra fartyg. Ingen anade att han skulle göra det, ingen märkte det, och när han saknades var det för sent.

Domaren Och de andra två?

Notarie Styrmannen och stewarden.

Domaren Och vem är den som infunnit sig?

Notarie Andre styrman.

Domaren Och en lär ha dött ombord av hjärtslag. En märklig historia. Det är just sådana skepp som kan föra oöverskådliga förbannelser med sig om de inte manövreras rätt med sina känsliga laster. Nå, Mister?

Jim Kalla mig Jim.

Domaren Nå, mr Jim, vad har ni att säga till ert försvar?

Jim Ingenting.

Domaren Nej, ingenting kan försvara vad ni gjorde. Kan ni ens förklara vad som hände?

Jim Jag kan bara förklara det på så sätt att besättningen greps av panik och förlorade omdömet.

Domaren Inklusivt er själv.

Jim Som synes.

Domaren Men ni lär från början ha varit inställd på att stanna kvar ombord. Varför gjorde ni det inte?

Jim Omständigheternas makt. Mina tre överordnade vägrade ro bort från skeppet utan sin kamrat, som låg död på däck i hjärtslag, och jag kunde inte förklara det för dem. Den avgörande faktorn var kanske det hotande ovädret. Det såg verkligen mörkt ut på himmelen, och plötsliga tropiska stormar är inte att leka med.

Domaren Två gånger skickades ni att undersöka skadan i fören, och kaptenen med besättningen agerade på ert utlåtande. Vad var ert utlåtande?

Jim Att skottet höll på att ge vika.

Domaren Men det gav inte vika.

Jim Det hotade ge vika när som helst, skrovet var rostigt och misskött, fartyget borde aldrig ha blivit släppt iväg med en så omfattande mänsklig last, vattnet sipprade in, skadan var ett faktum, och det var bara en tidsfråga när skottet skulle ge vika och släppa in oceanen som då omedelbart måste sänka fartyget på ett ögonblick.

Domaren Men hon påträffades intakt och flytande om dock vattenfylld.

Jim Ja, det var ett mirakel, och jag är glad att varenda en av de åtta hundra pilgrimerna klarade sig.

Domaren Medan bara deras fem vita besättningsmän gick åt pipan åtminstone moraliskt med alla sina möjligheter för framtiden. Kaptenen flydde och begick självmord. Era kompisar är hospitaliserade som otillräkneliga kanske för gott.

Jim Kalla dem inte mina kompisar.

Domaren Men ni föredrog att vara solidarisk med dem i deras fega brott mot att stanna kvar med åtta hundra oskyldiga muslimer.

Jim Det var en svår paniksituation. Ingen visste vad han gjorde. Nervpressen var för stark. Maskinisten dog av den.

Domaren Försvarar ni er?

Jim Inte alls. Jag önskar bara att jag kunde ta mitt ansvar fastän jag vet att det är för sent.

Domaren Ni har åtminstone i motsats till era kolleger haft modet att infinna er här. De andra har bara gjort saken sämre för sig och kan troligen aldrig rehabilitera sig. Ni kan kanske göra det med att stå för vad ni gjort. Men ni kan aldrig mer få något styrmansbrev.

Jim Det är jag införstådd med.

Domaren (till de andra rättstjänarna) Har någon annan några frågor? *(Ingen svarar.)* Då är saken klar. Jag förklarar ärendet avslutat utan några förmildrande omständigheter för de fyra ansvarigas del, som övergav ett fartyg med åtta hundra passagerare i avsikt att lämna dem att dö. Bara det faktum att de inte dog räddar de fyra krukorna från annat rättsligt efterspel än en vanära på livstid genom förlusten av sina befälsbrev. *(klubbar)*

(Allmänt uppbrott.)

en röst Stackars hundkräk!

Jim (vänder sig blixtnabbt om och konfronterar Marlow) Jag har varken bett om er sympati eller er förolämpning, Sir!

Marlow (förvånad) Och jag försäkrar er att jag besparat er båda.

Jim Vad menar ni?

Marlow Vad menar ni själv?

Jim Ni kallade mig just för kräk.

Marlow Jag försäkrar er att det inte var jag.

Jim Vem gjorde det då? *(ser sig stridslystet om)*

Marlow Vem det än var så menade han inte er. Det var hunden där.

Jim (slappnar av) Förlåt mig. Jag måste vara överspänd fortfarande.

Marlow Det är inte konstigt efter vad ni har gått igenom.

Jim Kan ni förstå mig?

Marlow Jag kan försöka.

Jim Nej, ni kan aldrig förstå mig. Ingen kan förstå mig, ty min totala skam är jag helt ensam om. De andra kunde inte ens konfrontera den. De försöker fly från den och hamnar bara i dårskapen. Bara toppen av isberget kom fram här vid förhöret. Avgrunden kan ingen någonsin få ett begrepp om.

Marlow Vad sägs om lunch?

Jim Varför?

Marlow Jag är en god lyssnare, och ni kan behöva en bättre åhörare än vanlig skandalpublik.

Jim Tack för de orden. Jag har nästan känt mig som en misslyckad gladiator, som ställts till rätta för att han flytt fältet.

Marlow Så mycket förstår jag att det var en unik situation.

Jim En sådan situation kommer bara en gång i livet, det var mitt livs chans till att äntligen få demonstrera ett triumferande mod och civilkurage genom vanlig medmänsklighet, och så sabbade jag allting fullständigt själv genom vanlig ömklig mänsklig fruktan.

Marlow Ni hade otur. Hade inte maskinisten kreperat hade ni klarat er.

Jim Ja, det var han som fick turen i stället att komma billigt undan genom ett slags dödlig ironi.

Marlow Låt oss prata om saken.

Jim Var beredd på att det kan ta timmar.
Marlow Jag är kapten själv och van att hantera långsamma utdragna skeenden.
Jim Då kan vi behöva en lunch för att överleva manglingen.
Marlow Låt oss gå. (klappar honom om armen, och de går.)

Scen 2. En servering.

Marlow Jag kan hjälpa dig, Jim.
Jim Jag har inte bett om din hjälp.
Marlow Du behöver inte ta det så hårt. Allt går över.
Jim Nej, Marlow, har man förlorat all sin självrespekt genom ett fullkomligt onödigt och oförlåtligt misstag har man en blödande själ med ett sår som ingenting kan stämma utom en själv, om man får en andra chans. Jag kommer att leta efter en andra chans för resten av mitt liv tills jag finner den, men det kan ingen hjälpa mig med. Jag måste finna den själv med egna medel.
Marlow Jag kan skaffa dig jobb långt borta härifrån, till exempel i Australien.
Jim Det är hyggligt av dig. Jag kan ju försöka, men vänta dig inte någon stadgad pålitlighet från min sida. Jag sitter fortfarande fast i den där båten och på havet på neslig flykt från mitt ansvar, och jag måste ta mig ur den båten och rädda mig, genom ständigt vidare flykt, om det inte går på annat sätt.
Marlow Bra. Då är saken klar. Jag ger dig ett rekommendationsbrev till vänner jag har sedan gammalt. Du kommer utan tvekan att bli accepterad och uppskattad. Du skötte ju ditt jobb som andre styrman på *Patna* bättre än befälet över dig och skulle utan tvekan klara av vilket lotsjobb som helst.
Jim Pröva mig gärna. Jag tar gärna chanser, riskerar vad som helst och har ingenting att förlora.
Marlow Jag tänker inte låta dig gå förlorad, Jim. Du inser det inte själv, men den heder du menar dig ha förlorat genom *Patna* har genom sin utmaning gjort dig till en hederligare man än de flesta andra.
Jim Jag hoppas du har rätt, och jag vill gärna få tillfälle att visa att du kanske har rätt. Ett sådant tillfälle är det enda jag har kvar att leva för.
Marlow Du är sargad, Jim, men det är inget fel på dig.
Jim Utom att jag förverkat rätten till mitt liv genom att prisge åtta hundra andras.
Marlow De dog inte.
Jim Det är avsikten och handlingen som räknas. Resultatet är sekundärt. Det är själen som gör ont. Mitt liv i fysisk form är helt utan betydelse.
Marlow Gör det bästa av saken. Du har åtminstone hittat en säker hamn i mig.
Jim Jag är sjöman. Hamnar är till för att lämnas.
Marlow Havets oändlighet är inte nog för att stilla den oro som driver dig.
Jim Jag vet.

Scen 3.

1 Gratulerar till er nya man, Engström.
Engström Tack. Han är verkligen värd sin vikt i guld. Vi har aldrig haft någon så bra.
1 Hur fick ni tag i honom?
Engström Det var kapten Marlow som skickade hit honom. Han behövde ett jobb.
1 En rekommendation så god som någon. Vet du något om honom?
Engström Absolut ingenting. Marlows rekommendation räckte.
1 Ja, han har aldrig misstagit sig på någon människa.

Engström Ändå gissar jag att han bär på någon dunkel hemlighet. Han grubblar för mycket, är alltid ensam, är inte alls intresserad av flickor, medan han tar vilka risker som helst i sitt jobb och klarar av dem, som om han till varje pris ville bevisa sin duglighet särskilt för sig själv.

1 Hur gammal är han?

Engström Bara tjugofyra. Han har hela livet för sig men lever som om han redan gått miste om den bästa biten.

1 Det vore intressant att höra hans historia.

Engström Han är mycket förtegen om den. Och Marlow har säkert inte undanhållit den utan anledning.

1 Nej.

Engström Här kommer de där gossarna från Aden.

1 Pilgrimsfraktarna?

Engström Ja.

1 En bisarr historia. Tänk, inte en enda pilgrim gick förlorad fastän besättningen lämnade dem att dö på havet.

Engström Patnaskandalen har blivit världsberömd över hela den Indiska oceanen.

1 Vad hände med besättningen egentligen?

Engström De lär ha slutat illa varenda en. Kaptenen blev av med sitt befäl för alltid och hoppade över bord från ett fartyg just där han övergivit sitt eget. Styrmannen lär sitta på någon avgiftningsklinik efter för mycket delirium tremens. De andra två försöker väl komma undan sitt rykte. Men fråga gossarna från pilgrimsfrakten. De bör väl veta.

1 Hallå, sjöman! Välkommen hem med alla pilgrimerna!

2 Tack, och inte en enda kom bort på vägen, och det var inte tack vare de djävlar som övergav dem på öppna havet.

1 Vi pratade just om dem. Hur gick det för dem egentligen?

2 Kaptenen hoppade över bord. Han fick väl spader, när han aldrig mer kunde få något befäl. Styrmannen söp ihjäl sig, så vitt jag vet. Han kom i alla fall aldrig över det. Han kunde ju aldrig bli styrman mer. Den andre styrmannen, han som skulle stannat ombord, den enda som vågade visa sig vid rättegången, vet jag ingenting om.

1 Fanns det inte en steward också?

2 Det var kanske han som var orsak till hela eländet. Han försåg ju manskapet med sprit. Maskinisten, som påträffades död ombord, fick troligen slag av spriten. Hela kommandobryggan var säkert onykter den kvällen. De såg ingenting och körde blint på, och så råkade de ut för ett flytande vrak och fick panik genast.

1 Var du med vid påträffandet av *Patna*?

2 Nej, men jag kände den franske kaptenen som tog sig an henne. Han hade aldrig upplevt något märkligare. Ett skvalpande vrak helt redlost som aldrig sjönk mitt ute på öppna havet med besättningen försvunnen så när som på en enda död man. Ingen av de åtta hundra pilgrimerna kunde engelska, så det gick inte att förstå någonting, men de visste ingenting. Vraket var i sjunkande tillstånd men sjönk inte, så kaptenen tog risken att ta henne på släp, redo att kapa linorna om hon skulle sjunka. Så kom alla de åtta hundra pilgrimerna skadeslösa fram till Aden, och nu har vi fört dem alla åtta hundra skadeslösa hem igen.

Engström Här kommer Jim. (*Han kommer in.*) En öl, Jim?

Jim Tack, gärna.

Engström Du gjorde ett storartat jobb idag igen som vanligt.

Jim Det var roligt att det lyckades.

Engström Du lyckas alltid med det omöjliga.

Jim Jag behöver aldrig vara rädd för att riskera något. Jag har ju ingen annan, så jag behöver inte ta någon hänsyn ens till mig själv.

Engström Möt Jim, båtsman, den bästa hamnlots vi någonsin haft.
 2 Jag har hört talas om dig. Du är inte rädd för att riskera livet.
 Jim Det finns ingen anledning.
 2 (tillbaka till 1) Men jag säger dig, att om det någonsin fanns några värdelösa krukor till karlar värda att skämmas för som miserabelt fartygsbefäl, så var det de där fyra som tillsammans övergav fartyg, ansvar, ära och åtta hundra människors liv mitt ute på öppna havet i ett anfall av den värsta svaghet som finns nämligen feighet.
 1 Vi talar om *Patna*, det där pilgrimsfartyget. Båtsman här har just fört hem de åtta hundra pilgrimerna.
 Engström Patnaskandalen kommer att fortleva i varje hamn vid den Indiska oceanen som en outplånlig fläck på sjömansyrket.
 Jim (till Engström, tappar sugen) Tack, jag tror ölen får vara.
 Engström Går du hem?
 Jim Ja, jag slutar.
 1 Ja, du har jobbat mer än väl idag. (Jim går.)
 2 Hette han Jim?
 Engström Ja. Har du sett honom förut?
 2 Så hette också andre styrman på *Patna*. Kan det vara han? Ålder, typ och utseende skulle stämna.
 Engström Jim! Jim! (skyndar ut efter honom)
 2 Det var nog han.
 1 Han sa att han skulle sluta.
 2 Allt stämmer. Det var han. Arma sate!

Scen 4. En annan sämre arbetsplats.

Schomberg Vi är så glada att ha dig här, Jim. Alla känner till din historia och struntar i den, du är helt enkelt en av oss och vi behöver dig, så vi hoppas du stannar här.
 Jim Jag har redan stannat här längre än på något annat jobb.
 Schomberg Bangkok är ett paradiset som inte går av för hackor, så vem som helst kan finna sig till rätta här. Det här är ett tolerant klimat, thailändarna är öppna och älskliga, så det finns ingen anledning att inte trivas här för alltid.
 Jim Risken är att ni har rätt, mr Schomberg. Jag är beredd att instämma.
 Johnny (kommer förbi) Ett parti biljard, Jim?
 Jim Är du säker på att du inte är för berusad?
 Johnny Handikapp bara ökar spänningen. Ta ett glas du också, så snubblar du bättre.
 Jim Tack, jag dricker inte.
 Schomberg Och även om han dricker så blir han aldrig full. Han har alldeles för gott ölsinne, så därför är det onödigt att han dricker, i motsats till dig, Johnny, som för det mesta är jävlig och trist, utom när du dricker.
 Johnny Jag är irländare och skäms inte för det. Kom igen, Jim!
 (De börjar spela.)
 (En ny gäst kommer in i baren.)
 stewarden Jag hörde att ni sökte folk här.
 Schomberg Ja, med erfarenhet.
 Stewarden Om det är något jag har är det erfarenhet.
 Schomberg Det gäller att kunna rycka ut vilka tider som helst. Obekvämt arbetstid och långa dödperioder. Kan ni navigera?
 Stewarden Jag har varit många år till sjöss.
 Schomberg Vi kan ju alltid ta er på prov. Tål ni alkohol?
 Stewarden Hur mycket som helst.
 Schomberg Det dricks mycket här, så man ska helst ha gott ölsinne.

Stewarden Om det är något jag kan hantera är det drinkar. Men vem är han där vid biljardbordet? Jag tror jag känner honom.

Schomberg Vår bästa man. Han är rent och slätt Jim.

Stewarden Ja, det är han.

Schomberg Känner han er?

Stewarden Om han gör. Får jag gå fram och tala med honom?

Schomberg På egen risk. Varning för irländaren.

Stewarden (närmar sig spelet. *Jim har inte sett honom. När Johnny övertar ledningen smyger han försynt fram till Jim.*) Hej, Jim.

Jim (obehagligt överraskad) Vad gör du här?

Stewarden Jag har just fått jobb här. Vi blir tillsammans igen. Det här blir väl en bättre arbetsplats än det andra stället, eller hur?

Johnny Din tur, Jim. (*Jim tar över.*)
Känner du Jim?

Stewarden Ja, vi var skeppskamrater.

Jim Prata inte med honom, Johnny.

Johnny Varför inte det?

Stewarden Han tycker inte om att påminnas om pinsamma episoder.

Johnny Vad har du emot honom, Jim?

Jim Ingenting. Han representerar bara allt det som jag försöker slippa.

Johnny Vad då? Familj? Bakgrund? Misslyckanden? Skilsmässor? Misstag? Nederlag? Fiaskon?

Stewarden Provocera honom inte.

Jim Jag har fått nog!

Johnny Vad är det, Jim?

Stewarden Han tycker inte om att se en gammal kollega från *Patna*.

Johnny Var du med på *Patna*?

Stewarden Ja, Jim och jag satt i samma båt.

Johnny Jim, jag har ju sagt till dig tusen gånger att den där historien tillhör det förflutna.

Jim Tror du det hjälper? Blir jag kvitt mitt brott för det? Vart jag än vänder mig i världen dyker det där misslyckandet upp och påminner mig. Man blir aldrig av med det förflutna. Hela världshistorien är hela mänsklighetens identitet, som hon aldrig slipper. Att människan hela tiden söker sig bort från den genom flykt gör bara saken värre.

Johnny Ta det lugnt, Jim. Schomberg, ge honom en dubbel. Han behöver nyktra till.

Schomberg (slår upp en whisky) Du är i goda händer här, Jim. Glöm det förflutna. (*ger honom glaset. Jim sveper det och kastar glaset i golvet.*)

Jim Jag slutar, Schomberg.

Johnny Nej, det gör du inte. Vi behöver dig.

Jim Försök inte kvarhålla mig.

Johnny Slutar du, Jim, så flyr du bara igen och är feg.

Jim Ingen kan anklaga mig för feighet!

Johnny Jag vet. Det är därför jag gör det.

Stewarden (rädd) Provocera honom inte. Du milde, jag borde aldrig ha kommit hit.

Schomberg Nej, det borde du aldrig, men du kunde inte veta...

Jim Låt mig gå! (*Johnny hindrar honom.*)

Johnny Lugna dig, Jim. Ta en annan drink.

Jim (fäller honom till golvet, tar en biljardkö att hota med som tillhygge) Du kan inte stoppa mig!

Johnny Det skadar inte att försöka. Var inte dum, Jim. Var inte ett kräk. *Patna* sjönk ju aldrig. (*Han har rest sig. Jim flyger på honom med biljardkön, slår honom blodig*

över näsan, lyfter upp honom och kastar ut honom genom fönstret. Det hörs ett ordentligt plask utanför.)

Jim (går, till Schomberg:) Jag beklagar, mr Schomberg, men jag måste gå. (går. Schomberg tittar bara ner, beklagande.)

Stewarden (till Schomberg) Var det mitt fel?

Schomberg Nej, min vän, det var ödet. Låt oss nu försöka få vår stackars irländare på torra fötter. (De går ut att bärga irländaren.)

Scen 5.

Stein Redogör för fallet, Marlow.

Marlow Det är inget fel på honom. Han har bara råkat illa ut en gång för alla.

Stein Det kan sägas om de flesta av oss.

Marlow Denne skiljer sig från mängden med att vara genomhederlig från början men av omständigheterna tvingats in i en återvändsgränd av ohederlighet.

Stein Patnaskandalen. Alla överlevde ju. Vad är det att bråka om?

Marlow Problemet är att Jim är så känslig. Han är prästson och kommen från en stor syskonskara i Devon, och för detta känner han att han aldrig mer kan återvända hem. Han kan inte visa sig för anständiga människor. Därför flyr han bort från dem, men vart han än flyr dyker det upp påminnelser om vad han kallar sitt ousäktliga brott, som den senaste incidenten nu i Bangkok till exempel.

Stein Ja, vad hände i Bangkok egentligen?

Marlow (suckar) Han hade en god anställning där och skötte sitt jobb mer än väl som vanligt och hade varit där i sex månader, längre än någon annanstans, när stewarden från Patna dök upp och fick jobb på samma ställe.

Stein Han kom visst i slagsmål?

Marlow Ja, med en irländare, som provocerade honom oavsiktligt. Han var oskyldig.

Stein Varenda jobb du skaffat honom har slutat olyckligt för honom.

Marlow Det är därför jag vänder mig till dig. Jag kan inte fortsätta ta hand om honom. Samtidigt vill jag inte se honom sluta som en av dessa strandade luffare som bara lever för flaskan, patetiska vrak av vad som en gång kunde ha blivit människor. Jim är ännu ung. Han skulle fortfarande kunna ha en framtid för sig. Du känner hela den malajiska arkipelagen. Finns det ingenstans man skulle kunna ge honom ett liv i skydd för civilisationen?

Stein Du menar den mardröm av lag och ordning som hemsökt honom och berövat honom hans ära för att han råkade illa ut genom ett oförtjänt infernaliskt öde?

Marlow Ungefär så.

Stein Det skulle vara Patusan i så fall.

Marlow Patusan?

Stein En otillgänglig handelsstation 40 kilometer uppför floden. Min agent Cornelius behöver ersättas där.

Marlow Ett vilt laglöst land bortom all ära och redlighet?

Stein Inte riktigt. Det är ett litet sultanat, men ingen känner till det. Inga vita beger sig dit. Min man Cornelius är den ende, ett utbränt vrak av oduglighet som bara stannat kvar av den bekväma håglöshetens slöa oföretagsamhet. Han har ingenstans att ta vägen och kommer väl att tyna bort där i de tropiska malariaträskens unkenhet.

Marlow Vilken framtid för Jim.

Stein Jag tror just en man som Jim skulle kunna göra något åt saken där. Korruptionen lägger samhället i bojor av apati, och det behövs någon som bara rycker upp något initiativ. Det är kanske just något sådant som skulle passa Jim –

obegränsade möjligheter för fri mänsklig företagsamhet. Han är ju romantiker och tror människan om något gott.

Marlow (imponerad av perspektivet) Jag tror att du har rätt. Jag tror att du kan ha funnit just det rätta för honom.

Stein Låt oss pröva möjligheten. Han har ju ingenting att förlora.

Marlow Du känner honom, Stein, utan att ha träffat honom.

Stein Dess värre känner jag människan, och hur mycket hon än alltid har gjort mig besviken är jag alltid beredd att ge den mänskliga naturen en chans till.

Marlow I bästa fall blir det succé. I sämsta fall...

Stein I sämsta fall går han bara under, som alla andra. Hans tragedi från början, Marlow, var att han inte fick gå under redan med *Patna*.

Marlow Ett gåtfullt domslut.

Stein Han har överlevt sig själv och ville egentligen aldrig göra det, och fortsätter motvilligt att göra det och lider av det. Det är däri han skiljer sig från oss andra. Vi andra överlever oss själva och tänker inte på det.

Akt III scen 1.

1 I tre dygn har vi hållit honom fången nu, Rajah. Ni borde komma till ett beslut om han skall leva eller dö.

Rajah Det är just det som är frågan. Vad är rätt? Att döda en som förtjänar det eller att låta leva en som inte förtjänar det? Vad bjuder oss Allah och Profeten? Skonsamhet och barmhärtighet. Han påbjuder heligt krig bara mot de otrogna kollektivt, men en försvarslös individ kan vi inte bara döda utan vidare.

2 Han var inte försvarslös. Vi tog honom beväpnad.

Rajah Ja, med en pistol utan kulor. Vad är det för försvar? Bara en dåre tar med sig skjutvapen ut i djungel utan att ta kulor och krut med sig. Vad skulle han göra med en sådan attrapp? Inbilla någon att han var farlig?

1 Likväl kom han hit som inkräktare.

Rajah Ja, men sänd av andra. Han kom hit för att avlösa den där avskrädeshögen till vit man, parasiten Cornelius, som bara duger till att deka ner sig genom sprit, en styggelse för varje rättrogen muselman. Hans avlösare verkar åtminstone ung och ren.

2 Så ska vi behålla honom eller döda honom?

Rajah En svår fråga.

1 Vi kan inte hålla honom i all oändlighet.

Rajah Varför inte det? Då kanske han reser tillbaka frivilligt och låter den knölen Cornelius ruttna ihjäl här av sig själv.

2 Han är envis. Han säger sig ha kommit hit för att utföra ett uppdrag, som han vill fullfölja.

Rajah Då kan vi inte låta honom gå.

1 Är det inte lika bra att döda honom direkt och låta honom försvinna?

Rajah Så gör bara vita skurkar. Vi är muselmaner.

3 (*inkommer bestört intrusande*) Store Rajah! Den vite mannen har flytt!

Rajah Det får han inte göra! Sätt efter honom!

3 För sent! Han är försvunnen! Han har långt försprång!

Rajah Hur lyckades han rymma? Var han inte bevakad?

3 Han hoppade över palissaden, där den var som lägst.

Rajah Han såg vår svaga punkt och drog fördel av den. Nåväl, han är väl i Patusan nu. Vi får ta hand om honom senare.

2 Jag tror aldrig vi ser honom mer.

Rajah Var inte för säker. En vit man här kommer alltid att synas så länge han stannar kvar. Till och med det uslingsvraket Cornelius omtalas varje dag fastän han aldrig syns. Jag är rädd att denna nya Tuan kommer att skaffa oss problem. Har han en gång lyckats fly kan ingenting mera sätta stopp för honom.

Scen 2. Patusan.

Doramin (sittande) Vi har räddat dig från Rajah och hans män, som hade låtit dig ruttna i fångenskap av ren obeslutsamhet, som de brukar göra med fångar, men du visade modet att fly och har kommit till oss, genomlerig, trasig, stinkande och smutsig men hel och kry, och du säger att du är skickad av doktor Stein. Har du något tecken med dig från honom?

Jim (tar av sig en liten halslänk med en ring och räcker fram den) Denna ring är en hälsning från honom.

Doramin (imponerad, känner igen den) Då är du verkligen sänd av honom. Denna ring gav jag honom av tacksamhet när han räddat mitt liv. Vem som än frambar den ringen för mig lovade jag honom att skulle bli lika väl behandlad som han själv, som min bästa vän. Vad kan vi göra för dig?

Jim Nej, Doramin, det är jag som skall vara tacksam. Ni har gjort så mycket för mig och inte endast räddat mitt liv. Därför vill jag göra något för er.

Doramin Vad vill du göra? Befria oss från Rajah Allangs ständiga banditträder och övervåld?

Jim Bättre upp. Jag vill fördriva Sherif Ali, som förtrycker alla här i landet med sitt tyranni. Rajah Allang är bara en passiv pajas, och utan Sherif Alis övervälde skulle han reduceras till en skugga av kraflöshet.

Doramin Du vill krossa Sherif Ali. Hur skulle det gå till?

Jim Genom enkel strategi. Ni har ju några små kanoner. Jag vet precis var de skulle behöva placeras för att skydda attacken.

Doramin Du föreslår en väpnad attack?

Jim Under skydd av egen kanoneld.

Doramin Det kommer att kosta oss liv.

Jim Inte många, om det görs rätt.

Dain Waris Hans plan är genialisk, far. Den kan inte misslyckas, om vi har rätt moral och motivation, och det har vi. Och tänk på vad vi skulle vinna. Fri handelsfrihet utan Sherif Alis ständiga hot i ryggen. Till och med Rajah Allang skulle bli oss tacksam.

Doramin Det är ett risktagande.

Jim Varje förtryckare har sin svaga punkt. Varje översittare har sin Akilleshäls. Varje tyrann är tom inuti. Det gäller att hitta den svaga punkten, slå direkt mot den, och den uppblåsta ballongen kollapsar till en patetisk rest av en trasa.

Doramin Jag kan se att du och Dain Waris har funnit varandra. Ni är nästan lika gamla och förstår varandra. Ja, jag tror ni tillsammans kan klara det. Sätt i gång. Du får allt vad du behöver för förberedelserna. Varje befrielse från ett tyranni är värt att satsa på och kan bara ge vinst i längden.

Jim Jag är glad att du är med oss, Doramin. Då kan ingenting gå fel.

Doramin Vi tror på dig, Tuan Jim, för du är en modig man med ett eget initiativ, och du rymde från Rajah Allang utan att förlora livet eller ens bli sårad.

Jim Jag blev desto smutsigare.

Doramin Smuts kan tvås av, men en själ som vunnit ära kan aldrig befläckas. Vi är glada att ha dig bland oss, Tuan Jim.

Jim Jag ska göra mitt bästa för att få stanna kvar.

Doramin Det tvivlar vi inte på. Gör vad du vill. Vi följer dig.

Jim Kom, Dain Waris. Vi har mycket att göra. (*går ut med armen om Dain Waris.*)
Doramin Vad tror ni, mina vänner? Kan vi lita på honom?
En rådgivare Ja, tills han faller.
Doramin Ja, liksom man bör lita på vilken människa som helst tills hon sviker dig. Ingen är förrädare och kan misstänkas som sådan förrän förräderiet är ett faktum. Ge alltså Tuan Jim all den hjälp och stöd han behöver.

Scen 3.

Cornelius Du är galen, Jim. Du vill offra ditt liv för ingenting.
Jim Vad är alternativet, Cornelius? Att sitta här och ruttna genom åren som du?
Cornelius Jag har klarat mig och överlevt.
Jim Som vad? Som en förfallen trasa av en människa utan ära som alla föraktar. Du är inte värd ditt eget liv, Cornelius. Du placerades här med ett förtroendeuppdrag, som anförtroddes dig av doktor Stein. Han håller dig försörjd och lever upp till sin del av ert avtal med att förse dig med leveranser, men vad har du levererat i gengäld? Ingenting, och i den mån du sålt något misstänks du för att ha förskingrat allt. Därför sände han mig att byta ut dig, men du är ingenting att sända tillbaka då du vill stanna här och fortsätta ruttna. Ditt enda försonande drag är din dotter, som du bara misshandlar.
Cornelius Hon är inte min dotter.
Jim Nej, hon är dotter till din hustru, som du misshandlade ihjäl.
Cornelius Det vet du ingenting om.
Jim Jag kan dra logiska slutsatser. Varför dog hon?
Cornelius Hon var en häxa! Hon förtrollade mig! Hon förhäxade mig! Hon gjorde att jag fastnade här i djungelträsket med bara febrar och moskiter och blodtörstiga infödingar! Och samma kommer min dotter att göra med dig!
Jim Nej, Cornelius, ingen kommer att bestämma över mitt öde utom jag själv.
Cornelius Det tror du bara. Då vet du ingenting om ödet.
Jim Jag har brottats med det i hela mitt liv, men du har låtit dig duka under för det.
Cornelius Det måste du också göra. Vi kommer alla att duka under för vårt öde. Det är därför ödet finns.
Jim Nej, det finns för att utmana oss och visa oss vilken väg vi har att gå.
Cornelius Vi äger alla att gå plankan ner i avgrunden. Det enda vi kan göra åt saken är att förlänga transporten till schavotten, vilket i realiteten bara är att öka lidandet, som blir värre ju längre man uthärdar. Ge dig av, Jim, medan du lever. Du har ingenting att göra här. Du kommer bara att gå under.
Jim Försöker du skrämma bort mig? Vill du behålla din plats hos Stein, och ser du mig som ett hot? Behåll din rörelse och din korrupktion. Jag bryr mig inte om dem. Här finns bättre saker att göra.
Cornelius (hånfullt) Som att besegra Sherif Ali?
Jim Det blir bara det första. Sedan kan landet börja blomstra.
Cornelius Blomstra? Det blomstrar redan! Det har alltid blomstrat! Djungeln vimlar av prunkande blomster, liksom floden vimlar av krokodiler och träden vimlar av ormar. Det är bara människan med sitt förfall, sin korrupktion och sitt fördärv som stör den naturliga blomstringen. Du vill rensa den mänskliga odlingen från ogräs, men det är ogräsen som gör den prunkande, giftiga allsmäktiga urskogen med dess vilda godtycke utan urskiljning. Och det vill du åtgärda? Ha-ha-ha!
Jim Det är bara korrupta individer som Sherif Ali och Rajah Allang som gör livet surt här. Du är också fullkomligt korrumpad och ruttet, men du gör ingen skada, så alla struntar i dig. Du är en parasit utan utkomst och utan resultat, så du får

vara i fred, så länge du inte skadar andra. Men jag ämnar rädda din dotter från ditt negativa inflytande.

Cornelius Hon är inte min dotter! Hon är en häxa!

Jim Därför är det bättre att hon följer med mig bort härifrån till byn.

Cornelius (spefullt) Är du kär i henne?

Jim (ärligt, efter en paus) Nej, men jag känner det ansvar för henne som du inte känner.

Cornelius (hånfullt) Ansvar! Har man hört på maken! Han vill ta ansvar! Tror du det är möjligt här i världen, din narr?

Jim (allvarligt) Det är därför vi lever.

Cornelius Ha-ha-ha! *(skrattar hånfullt och gällt. Flickan kommer in.)* Här är hon själv. Har du avlyssnat varje ord som vanligt, din värdelösa häxa?

Juvelen Jag hör alltid allt vad som sägs mellan vita män, *Cornelius*, då min far var en vit man men bättre än du.

Cornelius Bastarden har talat och bekänner själv sitt orena ursprung! Din mor var en hora och en häxa som bergtog en vit man! Och du är likadan!

Jim Hon har hört det förut, *Cornelius*.

Cornelius Jag vet! Det är därför jag säger det igen! Gå och knulla henne, *Jim*! Det är vad hon förtjänar! Jag håller mig för god för det!

Jim I stället gör du vad som värre är, föraktar henne, hånar henne, misshandlar henne och ger henne all den behandling som bara du själv egentligen skulle förtjäna.

Cornelius Jag varnar dig igen, *Jim*, du kommer att dö om du stannar här.

Jim Det är mig fullständigt likgiltigt. Jag stannar här.

Cornelius Varför?

Jim Jag har ett uppdrag att sköta.

Cornelius Det kan inte skötas.

Jim Och plikter att uppfylla.

Cornelius Det finns inga plikter utom för den som är dum.

Jim Jag kan inte förklara för dig vad jag är skyldig mig själv.

Cornelius Vad är du skyldig dig själv?

Jim Ett anständigt liv.

Cornelius Det är det sista du kommer att finna här.

Jim Det är kanske just det som är utmaningen. Kom, min Juvel. Vi lämnar din falska far ensam med sina misslyckanden. *(går ut med flickan)*

Cornelius (arg på sig själv) Fan också! Var lade jag flaskan nu igen? *(rumsterar och söker efter något som han aldrig kan hitta.)*

Scen 4. Natt.

Jim sover på golvet. Juvelen kommer in med en fackla.

Juvelen Vakna, *Jim*. *(väcker honom)*

Jim Vad är det?

Juvelen De är här för att döda dig.

Jim Nu igen!

Juvelen Du måste lämna handelsstationen och flytta till byn. Doramin har själv sagt dig att han inte kan skydda dig här. Sherif Alis hejdukar har lovat döda alla motståndare.

Jim Är de här?

Juvelen De är här. *(räcker honom hans pistol)*

Jim Du har laddat den.

Juvelen Det behövdes.

Jim Var är de?

Juvelen Utanför.
Jim De smyger tyst.
Juvelen De tror att du sover.
Jim Då är de feqa, om de vill mörda mig i sömnen.
Juvelen Mördare är alltid feqa.
Jim Cornelius?
Juvelen Jag vet inte.
Jim Troligen har han ingenting med det att göra. Han håller sig alltid undan som summan av all feqhet. Och du har rätt. Sherif Alis hejdukar har satt skräck i befolkningen genom nya råder och hotelser mot varje form av opposition. De måste ha hört att jag har vaknat. Var är de?
Juvelen Utanför.
Jim (skjuter undan dörren. Genast flyger det fram en malaj med sin kriss i högsta hugg. Jim skjuter honom mitt i käften. Han faller med gapande mun mitt i anfallet.) Kom fram, era fegisar! (är beredd att skjuta på nytt. Tre räddhågade malajer kommer fram med uppsträckta händer.) Armkrok! Ta varandra i armarna! (De gör så.) Gå! (De går.) Mot floden! (Han tvingar dem framför sig.) Hoppa! (De gör så och försvinner. Det hörs ett väldigt plask och ett desperat simmande bort därifrån.) Jag tror inte de försöker fler gånger.
Juvelen Det tror inte jag heller.
Jim Vi måste äntligen ta i tu med Sherif Ali och driva honom ur landet.
Juvelen Alla kommer att bli dig tacksamma.
Cornelius (uppenbarar sig) Jag hörde skott. (ser liket, undersöker det) Stendöd. Du sköt honom verkligen. Rakt i käften. Och de andra tre?
Jim Skrämda på flykten. De försöker inte fler gånger.
Cornelius Var så säker.
Jim Vi ger oss av, Cornelius. Du får hela handelsstationen för dig själv.
Cornelius Och min dotter?
Jim Hon är inte din dotter. Jag tar henne med mig.
Cornelius Skyll dig själv.
Jim Lycka till, Cornelius. Ditt enda sällskap här blir nu din ensamhet. (går med Juvelen.)
Cornelius Den inbilske själv gode övermodige uppkomlingen! Vem inbillar han sig att han är? En lord?

Akt IV scen 1.

Doramin Ni är välkommen, doktor Steins gode vän. Hur mår min gamle vän doktor Stein?
Marlow Han kunde inte må bättre vid sin höga ålder. Jag har hört att stora saker hänt här och beslöt därför att göra ett besök.
Doramin Vi har äntligen fått ordning i vårt paradiset. Genom en vågad attack ledd av min son och Tuan Jim har vi jagat Sherif Ali ut ur landet, och därför är Rajah Allang inget hot mot oss längre. Vi lämnar honom i fred med sitt opium.
Marlow Och Tuan Jim har blivit Patusans ledare i stället.
Doramin Alla litar på honom. Vad han har gjort kunde ingen annan ha gjort. Han är vad ni kallar en upplyst despot och därtill en rättfärdig man, som försöker göra rätt i allt och därför lyckas med det. Vi är tacksamma mot er och doktor Stein för att ni sände honom hit.
Marlow Och Cornelius?
Doramin Ingen bryr sig om Cornelius. En förfallen man som alla föraktar och skrattar åt.
Marlow Och din son Dain Waris?

Doramin Han älskar Tuan Jim. De är mycket goda vänner. Men vår erfarenhet säger oss att vita män aldrig blir länge kvar, och när de försvinner vet vi aldrig när de kan komma tillbaka. Vi fruktar för den dag när Tuan Jim måste försvinna. Men när den dagen kommer hoppas jag han hjälper till med att göra min son Dain Waris till kung.

Marlow Det gör han säkert.

Doramin Här kommer han.

Jim (kommer in med armen om Juvelen) Kapten Marlow! Vilken glädje att se er här!

Marlow Jag måste ju komma och se med egna ögon dina händers underverk.

Jim Jag fick ett ansvar och försökte leva upp till det och lyckades. Det var allt.

Marlow Och därmed har Patusan befriats från sitt ständiga mörker av inbördeskrig och tyranner.

Jim Det var bara en liten effektiv storstädning.

Marlow Vad du har gjort här skulle hela världen behöva.

Jim Den världen har jag glömt. Detta mikrokosmos räcker åt mig. Jag ser fram emot att få leva här tills jag dör.

Marlow Du tycks ha funnit dig väl till rätta. (*menar Juvelen*)

Jim Hon räddade mitt liv. Det är Cornelius hustrus dotter, som han bara misshandlade. Hon vakade över mig varje natt tills Sherif Alis lejda mördare kom och hon kunde varna mig.

Marlow Ditt dödsskott startade en ärorik revolution.

Jim Tacka henne för att vi lever.

Marlow Vad heter du, min dotter?

Juvelen Jag kallas Juvelen.

Marlow Släpp inte Jim ifrån dig.

Juvelen Aldrig. Jag är hans bevakare. Jag skyddar honom med mitt liv.

Jim Hon har tagit på sig rollen av min skyddsängel och visat sig effektiv som sådan.

Marlow Det syns på henne att hon älskar dig.

Jim Vem skulle inte kunna älska henne? Bara hennes ovärdige så kallade far Cornelius.

Marlow Förstår du vad som har hänt här, Jim? Förstår du vad du har gjort? Du har triumferat! Du har vänt ditt ödes nederlag till motsatsen, och du har krönt din triumf med att bereda vägen för en mönsterkoloni. Du är redan en levande legend för allt folket här. Du har bringat fred och välstånd och trygghet. Du har levandegjort Rudyard Kiplings ideal om den vite mannens börda, vars uppgift det är att bringa fred och utveckling, kunskap och välfärd till alla sämre lottade folk.

Jim Detta är ingen koloni, Marlow. Det är ett blomstrande kollektiv, som jag råkade bli lots för, och jag har inte mer än klarat alla grunden. Du har rätt så långt att jag tagit på mig ett ansvar som jag lyckats bära, och det tänker jag fortsätta med så länge det går. Du må se Patusan som en mönsterkoloni, men konsekvensen av den vite mannens börda och ansvar, om han inte lever upp till det, om han sviker det som jag svek de åtta hundra pilgrimerna, är att han måste gå. Om fartyget kör på grund under hans ledning så måste han gå under med fartyget. Jag misslyckades med att leva upp till det ansvaret en gång, men jag gör det aldrig mer.

Marlow Det tror jag gott, Jim. Jag kan bara önska dig lycka till, men du tycks ha det väl förspänt. Enda kruxet är Cornelius, som missköter Steins affärer.

Jim Det är hans sak. Jag har ingenting med det att göra.

Marlow Han är inte arg på dig, för att du stal hans dotter?

Jim Jag vet inte. Jag har inte sett honom efter det.

Marlow Akta dig för honom, Jim. Han är en vit man av den värsta sorten – en parasit.

Jim Skulle jag vara rädd för ett anskrämligt vrak till människa?

Marlow Just dumheten kan ställa till med oöverskådligt ofog genom sin ansvarslöshet.

Jim Min skyddsängel skall bevara mig för honom. Och jag har min övriga familj, den gamle hövdingen Doramin och hans kronprins Dain Waris, min bästa vän. Och hela folket är med mig. Vem skulle vilja mig något ont?

Marlow Om ändå alla världens ledare kunde säga samma sak. Då skulle hela världen vara ett paradiset som detta.

Jim Låt oss nöja oss med detta som en god början.

Marlow Och det enda du egentligen har gjort har varit att vilja göra vad som är rätt.

Jim Allt ansvar beror på det. Utan viljan att göra rätt, inget ansvar, kaos och upplösning, godtycke och inbördeskrig och uppror.

Marlow Ja.

Juvelen Jag ska bevaka och bevara honom, kapten Marlow. Ingenting ont skall kunna hända oss mer. Vi har en helig treenighet som leder våra liv genom Doramin, Lord Jim och Dain Waris med visdom.

Jim Och kärlek.

Dain Waris Och ungdom och skönhet.

Doramin Och tålamod.

Marlow Kan en stabilitet bli bättre?

Jim Nej. Kom med oss, kapten Marlow, till middagen.

(uppbrott för middag)

Scen 2.

Marlow Du söker upp mig i ensamhet, Lord Jims Juvel. Vad vill du?

Juvelen Ta honom inte ifrån mig!

Marlow Varför skulle jag det?

Juvelen Är det inte därför ni har kommit hit?

Marlow Absolut inte. Tvärtom. Jag kom hit för att förvissa mig om hans framgång.

Juvelen Men ni kommer från den yttre världen, från samma värld som han kom ifrån.

Marlow Den har förkastat honom, liksom han har förkastat den.

Juvelen Så det finns ingenting där ute som behöver honom?

Marlow Nej, och allra minst jag, ty han har det bra här.

Juvelen Kan jag tro på det?

Marlow Lika väl som jag själv är förvissad om det.

Juvelen Varför kom han hit då, om inte för att återvända dit?

Marlow För att inte återvända dit.

Juvelen Men ni återvänder dit.

Marlow Ja, ty jag måste, ty jag har ansvar där ute.

Juvelen Varför gör inte han det då också?

Marlow Han fann sig själv inte god nog för den yttre världen.

Juvelen Det är vad han själv har sagt mig. Han räckte inte till. Men här räcker han mer än väl till. Varför gjorde han inte det i er värld?

Marlow Min dotter, bekymra dig inte om den yttre världen, som bara är till bekymmer för dem som lever där. Var viss om att få behålla honom, ty han har ingenting där ute att göra.

Juvelen Jag önskar jag kunde tro er.

Marlow Han har ingenting där ute, ingen familj, inga kontakter, ingen historia. Här har han dig, sin familj, och den vackre duglige Dain Waris, och den trygga gamle Doramin. Han har stabiliserat en egen värld här i samarbete med er. Han har ingenting annat.

Juvelen Är det säkert?

Marlow Ja, det är säkert.

Juvelen Jag tror er inte. Något kommer att ta honom bort ifrån mig en dag, som alla de andra vita. Ni kommer bara för att ge oss en glimt av hur välordnat och idealiskt livet kunde vara, och sedan försvinner ni. Ni är bara drömmar, som fyller oss med undran, bara för att försvinna och lämna oss kvar med längtan efter nästa.

Marlow Du är inte Lord Jims Juvel, utan det är du som har honom. Han är din, min Juvel. Bara njut av honom och beskydda honom och håll honom kvar så länge ni kan.

Juvelen Det vill jag göra.

Marlow Det finns ingenting som hotar hans eller din lycka med honom.

Juvelen Det låter för bra för att kunna vara sant.

Marlow Ändå verkar det vara just så sant som det låter.

Juvelen Jag hör min falske far komma. Jag vill inte mera ha med honom att göra.
(försvinner)

Marlow Cornelius?

Cornelius (kommer fram ur mörkret) Ni har inte besökt mig, kapten Marlow, fastän ni är utsänd av doktor Stein.

Marlow Det fanns ingen anledning.

Cornelius Varför inte det?

Marlow Ni sköter er själv, och Jim har ingenting med er att göra.

Cornelius Varför ville ni träffa Jim och inte mig?

Marlow Därför att jag känner ansvar för Jim men inte för er.

Cornelius Men Jim skickades hit för att ersätta mig.

Marlow Tydligen behövde ni inte ersättas, eftersom han lämnat er i fred.

Cornelius Men han tog min dotter ifrån mig.

Marlow Det är en annan sak. Hon är inte er dotter.

Cornelius Men jag har tagit hand om henne och uppfostrat henne.

Marlow Vad begär ni?

Cornelius Någon form av ersättning.

Marlow För att ni genom alla år misshandlat henne och för att hon därför fann sin befrielse genom Jim?

Cornelius Jim tog henne ifrån mig.

Marlow Är det ert eller Jims eller hennes fel?

Cornelius Ni bara trampar på mig allihop!

Marlow Är du värd något annat? Hur har du skött Steins affärer? Om du skött dig bättre hade aldrig Jim kommit hit.

Cornelius Kom inte och säg att jag inte försökte rädda hans liv!

Marlow Det var i ditt hus han utsattes för mordförsök. Var du oskyldig?

Cornelius Kapten Marlow, ni är emot mig som alla andra!

Marlow Nej, Cornelius, ingen är emot dig, men ingen kan heller vara för dig, så som du har burit dig åt. Lämna mig i fred nu. Jag reser i morgon.

Cornelius Kommer ni tillbaka?

Marlow Aldrig.

Cornelius Lämnar ni Jim här?

Marlow Han hör hemma här.

Cornelius Så vi slipper honom aldrig!

Marlow Cornelius, han har skapat ett mönstersamhälle här. Det är bara du som har något emot det. Om du inte är nöjd kan du själv fara härifrån.

Cornelius Vart skulle jag ta vägen?

Marlow Vart skulle Jim ta vägen?

Cornelius Fan ta er, kapten Marlow, som gav oss Lord Jim på halsen! (*avviker*)

Marlow Vilket eländigt kryp! Hela Patusan vore fullständigt idealiskt, om bara inte den parasitmasken fortsatte att kräla här.

Akt V scen 1. Rådslaget.

Doramin Får vi be om en rapport, min spejare.
Spejaren De är skurkar och pirater och har bara kommit hit för att förstöra.
Doramin Men de är vita.
Spejaren Det gör bara saken värre. Är de pirater och skurkar är de ännu mera så om de är vita. Rajah Allang var en stor skurk men ofarlig. Om vita män är skurkar är de farliga.
Doramin Vad säger Dain Waris, min son?
Dain Waris Vi måste förinta dem till sista man, och ju förr, desto bättre.
Doramin Kan vi göra det utan Tuan Jim?
Dain Waris Var är Tuan Jim?
Juvelen Han är borta på en utfärd inåt landet till en annan by, men han kommer snart tillbaka.
Doramin Hur tror Tuan Jims Juvel att Tuan Jim hade rått i denna situation?
Juvelen Jag tror tyvärr att han hade gett piraterna en chans till fritt återtåg.
Doramin Det tror jag också. Piraterna är infångade och instängda i sin flodarm, men de har vapen och har skjutit för att döda. Ingen vet varför de sökte sig upp för floden hit till oss, men troligen var det bara för att plundra och roffa åt sig. Tuan Jim vill inte offra liv i onödan, och i denna affär har det offrats alltför många redan. Jag tror inte heller piraterna är beredda att ta några mer risker med oss. De vill nog bara komma härifrån. Jag föreslår att vi håller dem under bevakning och inte släpper ut dem, tills Tuan Jim kommer hem.
Dain Waris De sitter fast och kan inte fly och kan bara dö så länge de sitter där.
Juvelen Låt dem sitta där och dö varenda en.
Doramin Det vore kanske det klokaste, då de själva seglat sig själva i fällan. De har bara sig själva att skylla. Låt dem ruttna och dö tills Tuan Jim kommer.
Flera Låt dem ruttna och dö tills Tuan Jim kommer.
(*Rådet upplöses.*)

Scen 2.

Pirat 1 Vi är förlorade! Vi är instängda! Vi kommer att dö här! Vad fan hade vi att göra upp för floden?
Brown Håll käften, din skallrande kackerlacka! Vi kom hit för att skaffa förnödenheter, för att plundra och slå oss lösa och fria, som vi brukar göra! Det är inget konstigt med det! Vi väntade oss bara inte att möta motstånd, palissader, gevärseld och kanoner! Det här är tydligen en rik koloni eftersom den är så välorganiserad.
Pirat 2 Men hur fan ska vi ta oss härifrån? Sex av våra män blev skjutna, och vi har bara ett nytt gatlopp att vänta oss om vi ger oss ut igen!
Pirat 1 Det är ju det jag säger! Vi sitter fast här! Vi kommer att dö här och ruttna ihjäl här i tropiska bristsjukdomar bland malaria och blodiglar och tarmparasiter!
Brown Håll käften!
Pirat 3 Gentleman Brown, vi har fångat en spion.
Brown En spion? Vad då för spion, ditt nöt?
Pirat 3 Han kom hit självmant.
Cornelius (*uppenbarar sig mer anskrämlig än någonsin*) Skjut inte! Jag vill bara hjälpa er!
Brown Vad är det för en maläten luspudel som stryker omkring i djungeln?

Cornelius Jag är handelsman här! Jag hade allt tills Jim kom! Han tog allt ifrån mig! Det är han som behärskar hela stället! Ni måste skjuta honom! Det är er enda väg ut!

Brown En maläten tandlös och senildement gammal hyena erbjuder oss sin generösa hjälp.

Cornelius Ni har allt att vinna på att skjuta honom! Samhället är rikt! Allting leds av honom! Ni behöver bara likvidera honom, och allting här är ert!

Brown Vem är då denna Jim som du dillar om, din odrägliga apa?

Cornelius En äventyrare som ni själva! Han har lagt hela landet under sig!

Brown Aha! Vi har en kollega här! Vad han har gjort kan vi också göra! En vit man har lagt under sig den här avkroken och hamnat i smöret på kuppen. Därför är allting så välordnat här. Bra! Vi ska göra affärer med honom! Vi kan till och med bli kompanjoner, och när det är dags knäpper vi honom och tar över rubbet, bränner upp alltsammans och tar med oss allt vad vi behöver.

Cornelius Nej, ni måste döda honom genast!

Brown Låter han då sig dödas så enkelt? Nej, det tror jag inte. Har han skapat denna ordning är han slug. Jag blir nyfiken på honom och vill prata med honom. Kan vi träffa honom, din lort?

Cornelius Så snart han kommer tillbaka. Han vill säkert underhandla med er.

Brown Vad är han för typ? En vanlig laglös pirat eller gentleman som jag?

Cornelius En odräglig gentleman men mycket yngre.

Brown Trettio år?

Cornelius Tjugosex. Och han tog min dotter ifrån mig.

Brown Aha! Det är där skon klämmer! Och den dottern, ett halvblod utan tvekan, var väl allt du hade, en slavinna du kunde hunsa med, som gjorde allt för dig? Du har väl ingenting annat, ditt urblåsta skrälle, för någon handelsman kan du aldrig ha dugt till.

Cornelius Ni måste döda honom.

Brown Jag vill prata med honom först. Kanske vi kan nå en överenskommelse. I så fall vore det dumt att döda honom direkt. Fixa ett möte, din ledbrutna bastard, så snart han kommer tillbaka.

Cornelius Bara ni dödar honom sedan!

Brown Det blir en senare fråga. Stick, din erbarmliga skunk! (*Cornelius försvinner.*)

Pirat 2 Tror du vi har någon chans?

Brown Med en vit man som ledande kolonialist här är allting möjligt. Han är ju en av oss. Med våra skjutvapen kan vi i värsta fall alltid döda någon och komma härifrån levande, men jag medger att det såg mörkt ut tills denne Jim kom i vår väg.

Jim (ovanför) Jag vill tala med Brown, ensam!

Brown Här är han nu. Bort med er. Detta är vår enda chans. (*De andra piraterna försvinner. Högt till Jim:*) Gentleman Brown, om jag får be!

Jim Jag är känd som Lord Jim eller Tuan Jim, men jag är bara Jim. Vad vill ni? Vad gör ni här?

Brown (gör sig till) Vi kom hit i fredliga avsikter för att utforska floden och kanske göra några goda affärer genom förmånliga kontakter...

Jim Försök inte! Ni har skjutit för att döda! Ni är ett gäng laglösa pirater som bara kommit hit för att plundra!

Brown Okej, okej, jag ger mig, låt oss bara komma iväg bort härifrån utan att behöva löpa gatlopp, och alla blir nöjda och glada. Ni sköt ihjäl sex av våra män!

Jim I självförsvar! Ni hade tur som alls kom undan med några liv i behåll! Folket här ville helst döda er alla!

Brown Och vem är du själv då, som tagit kommandot här? Kom inte och säg att du inte är en girig roffare och kolonialist som alla andra! Och varför har du undandragit den yttre världen? Du kan inte ha rent mjöl i påsen själv!

Jim Ni måste överlämna era vapen. Annars släpps ni aldrig levande härifrån. Ni är instängda, och det finns ingen väg ut för er utom genom våra linjer.

Brown Även en fångad råtta kan ännu bitas.

Jim Inte om man håller sig ifrån den och låter den dö i sin fälla.

Brown All right, vi avtågar och lämnar er i fred. Vi kommer aldrig tillbaka mer. Men vi klarar oss aldrig utan våra vapen.

Jim Om du är en gentleman, Brown, kan du garantera att ni inte använder dem mot oss?

Brown Naturligtvis.

Jim Då får du fri lejd med dina män på villkor att ni aldrig kommer tillbaka. Ert enda alternativ är strid till döds, vilket ingen kan vinna något på, allra minst ni. För många liv har offrats redan. Jag ansvarar för dem som finns kvar och vill inte förlora ett enda av dem.

Brown Vem är du, laglös hövding, beskylld för att ha bestulit din handelspartner på allt vad han ägde, en egenmäktig despot mitt i djungeln utom räckhåll för den yttre världens lag och ordning, att tala om ansvar? Du låter som en narr.

Jim Jag har sagt mitt, gentleman Brown. Stå för ditt ord, och jag skall stå för mitt. (försvinner)

Brown Han ger oss fri lejd men ingenting på köpet. Han sparkar ut oss och vägrar dela något av sitt goda med oss, medan han skänker oss livet som om det var en välgärning att vara tacksam för! Nå, där är du igen, din spindel. (Cornelius är där.) Har vi något val?

Cornelius Ja.

Brown Berätta.

Cornelius Det finns en annan väg ut, en liten kanal bakom ön, där hövdingens son väntar med sina skyttar på att ni skall glida förbi, så att de kan skicka er åt krokodilerna. Men tar ni bakvägen kan ni överraska dem bakifrån och skjuta så många ni vill av dem.

Brown En mycket lämplig avskedspresent. Det var just något sådant jag hoppades på. Följer du med oss och visar vägen?

Cornelius Naturligtvis.

Brown Den där Jim var alltför styv i korken. Jag har aldrig kunnat tåla lorder eller förnämhet. Skjuter vi några av hans närmaste män på vägen får han sig åtminstone en minnesbeta. Kanske infödingarna massakrerar honom sedan av tacksamhet för vår avskedspresent. Det blir bra så. Tack, Cornelius. Du var just den förrädare vi behövde.

Scen 3. Rådslag. Jim, Doramin, Dain Waris, Juvelen och andra.

Doramin Men är det tillrådligt att släppa förbi ett gäng laglösa pirater och mördare utan gardering, och kan vi verkligen lita på sådana skurkars ord?

Jim Vi vill bara bli av med dem, och ju förr, desto bättre.

Doramin Min son ville från början göra processen kort med dem alla.

Dain Waris Tuan Jim har talat med dem. De har kommit överens. Om Tuan Jim säger man kan lita på deras ord så tror jag på honom.

Jim De vill bara komma härifrån, och de är desperata.

Doramin De sköt ner en av våra män på stranden utan anledning.

Jim Desto större anledning att bli av med dem illa kvickt, innan de skjuter ner fler.

Juvelen Cornelius har gått över till dem.

Jim Hur vet du det?

Juvelen Han sade det själv. Han skröt över att ha velat hjälpa dem.

Doramin Vi kan aldrig lita på Cornelius.

Jim Han ordnade mitt möte med kapten Brown. Han vill kanske vara diplomat, då han inte är någonting annat.

Juvelen Han är bara falsk.

Doramin Vad föreslår du, Tuan Jim? Vi litar på dig.

Jim Att låta dem passera och försvinna för gott ut i havet varifrån de kom. Vi kan bevaka deras reträtt och ha dem på kornet hela vägen.

Dain Waris Om de öppnar eld kan vi lätt skjuta ner dem allihop.

Doramin Det är ditt folk, Tuan Jim. Du förstår dem. Det gör inte vi. Sherif Ali och Rajah Allang var giriga roffare och tyranner men samtidigt småaktiga narrar och löjliga fegisar, men den vite mannen är aldrig att leka med, och blir han en girig roffare och mördare så är hans grymhet hemskare än någon muslims. Ta dig i akt, Tuan Jim. Vi litar på dig. Om du säger att vi skall ge dem fritt återtåg, så ger vi dem fritt återtåg. Men vi gör det bara för att du säger det.

Jim Tack, Doramin. Det enda jag vill är att rädda så många liv som möjligt.

Doramin Du är god, Tuan Jim. Felet är att du är ganska ensam om det, och vår erfarenhet av den vita värld du kommer ifrån är att ingen där är det, utom min vän doktor Stein, du och kanske kapten Marlow, som alla tre är exklusiva undantag, medan de instängda piraterna i skogen hör till den onda vita regel som vi aldrig ville ha gällande här. Jag hoppas din godhet vinner, Tuan Jim. Annars vinner regeln. (*reser sig. Uppbrott.*)

Dain Waris Jag far ner för floden och sätter mig i beredskap med mina män, Tuan Jim. Jag tror inte piraterna vågar hitta på något. De måste ju veta att de är dödens i så fall.

Jim Jag är rädd att de struntar i det, då de är så desperata. Ta dig i akt, Dain Waris. Tag inga risker.

Dain Waris Lita på mig, Tuan Jim. (*bjuder honom avsked med att vänligt ta honom på axeln. Försvinner.*)

Juvelen Jag fruktar att du överskattar piraternas humanitet, Tuan Jim. De är värre än odjur då de dödar för att döda och inte för att överleva. Vi borde inte ha låtit dem komma undan.

Jim Är inte det första och sista som varje religion predikar barmhärtighet? Är inte medkänsla och medlidande en självklarhet för alla normala människor? Skurkar som blivit mördare har uteslutits från den normala mänsklighetens gemenskap, men vi vore inte mänskliga själva om vi inte alltid var beredda att ge dem en ny chans. Låt dem leva, på det att vi må leva i fred för dem. Att leva och låta leva är allt livs grundsats. Överger vi den är vi inte värda att få leva.

Juvelen Jag älskar dig, Jim, och jag vill inte förlora dig. Jag fruktar att något hemskt är i görningen som inte ens du kan ta ansvaret för. Vi vill alla behålla dig, men något vill ta dig ifrån oss.

Jim Oroa dig inte, min juvel. Jag har kommit hit till er för att stanna.
(*Det hörs skottlossning i fjärran.*)

Gevärseld!

Juvelen Piraterna!

Jim Nej, det får inte ha hänt något.

Juvelen (omfamnar honom) Lämna oss inte, Tuan Jim, vad som än händer.

Jim Det är det sista jag gör, men vad som än har hänt är jag ansvarig för det.

Juvelen Jag hoppas piraterna är döda, om någon är det. De var dödens i alla fall. Även om de skulle ha klarat sig ut till havs skulle de inte ha överlevt där.

Tamb'itam (kommer in och prostrerar sig för Jim)

Jim Vad har hänt, Tamb'itam?

Tamb'itam En katastrof! Piraterna fann kanalen bakom ön och överraskade Dain Waris med ett bakhåll. De hade ingen chans. Mördarna sköt så många de kunde och försvann sedan. Någon måste ha visat dem vägen.

Juvelen Cornelius.

Jim Och Dain Waris?

Tamb'Itam Död, skjuten mitt i pannan, en av de första som föll.

Jim Nej! (*fullkomligt förkrossad*) Min bästa vän! Min härskare Doramins ende son!

Tamb'Itam De bär honom hit. De kommer med honom när som helst. Jag skyndade mig för att hinna före.

Jim Tack, Tamb'Itam.

Tamb'Itam Det är många döda. Förbittringen växer medan tårarna börjar flöda och den ursinniga sorgen börjar skrika ut sitt ve.

Jim Vi måste genast ta upp jakten på de förtappade mördarna. De får inte slippa undan. Sammankalla rådet genast, Tamb'Itam.

Tamb'Itam Jag är ledsen, Tuan Jim, men det är inte längre säkert för mig att gå ut bland mitt folk. De flesta vet redan vad som hänt och tänker på er. Cornelius är redan mördad.

Juvelen Rätt åt honom. Han var den ende skyldige.

Jim Jag förstår, Tamb'Itam. Jag måste ta mitt ansvar.

Juvelen Nej, Tuan Jim. Det var inte ditt. Cornelius förrådde oss. Han var ensam skyldig, och han är död.

Jim Men jag rådde dem till det. Jag tog ansvar för det. Jag lovade dem att liv skulle räddas. I stället...

Tamb'Itam De kommer bärande på Dain Waris nu.

Jim Den ädlaste bland ädlingar och min bästa vän. Hur kan ödet vara så grymt? Vad gjorde jag för fel? Älskade jag för mycket? Trodde jag för gott om den mänskliga naturen?

Juvelen Gå inte ut till dem, Tuan. De kommer att döda dig utan att tänka sig för av blint ursinne och sedan ångra sig efteråt. Det tjänar ingenting till. Vi kan fly ned för floden.

Jim Nej, min Juvel, en sådan feighet kan jag inte göra mig skyldig till en gång till.

Juvelen Du var aldrig feg.

Jim Jag skulle vara det om jag flydde med dig. Jag måste möta Doramin, min Juvel, och se honom i ögonen och ta på mig skulden för detta. Sedan får han göra vad han vill med mig. Jag måste få gråta över Dain Waris lik.

Juvelen Bara kvinnor gråter, Tuan Jim. Låt oss få gråta i evighet, men lämna mig inte, Tuan Jim. Älska mig, så att jag kan gråta mera sedan.

Jim Lämna mig, min Juvel, så att jag får tänka över detta för mig själv.

Juvelen Jag lämnar dig aldrig.

Jim Jag måste lämna dig, min Juvel.

Juvelen Aldrig! Jag förlåter dig aldrig!

Jim Du måste förlåta mig, min Juvel, för att jag måste göra vad jag måste.

Juvelen Du måste leva! Det är det enda du måste göra!

Jim Inte utan ansvar.

Juvelen Ansvar! Det är din ursäkt för att lämna mig!

Jim Nej, det är min ursäkt för att kunna leva. (*vill gå. Juvelen klamrar sig gråtande fast vid hans ben och vägrar släppa honom. Han måste slita sig med våld.*)
(*utanför, ensam*) Är det då förbjudet att vara idealist för att man är människa? Är det då förbjudet att tro något gott om den mänskliga naturen, så att, om man gör det, man måste bli bestraffad genom att se oskyldiga drabbas? Om jag är god, vad gör jag då här, om människan är ond? Om ondskans regel måste vinna och krossa de goda undantagen, som den fullkomligt oskyldige idealiske Dain Waris mitt i blomman av sin friskaste skönaste ungdom, hur kan då människan finnas till över huvud taget och tro sig kunna leva? Jag gjorde inte fel i detta fall, som ville ge nåden en chans att gå före rätt, då jag endast ville göra vad som var rätt och låta livet leva, men likväl har jag straffats fruktansvärt och orättvist av ett öde som ingen förtjänade. Mitt enda

brott var att jag gjorde så gott jag kunde. Om människan skall straffas för sin goda vilja, då har man bara en sak att göra, och det är att utforma det liv man har till en så kraftfull manifestation som möjligt i protest och demonstration mot orättvisans öde genom att öppet och rakryggt acceptera det som martyr för sin dumdristiga romantiska idealism.

(Dain Waris bärs in på en bår. Scenen öppnas för den centrala öppna platsen i byn. En gammal kvinna med långt vitt utslaget hår firar orgier i sorg omkring honom: hans moder. Doramin sätter tyst och orörlig i sin stol med sina båda stora flintpistoler vilande i famnen i händerna.)

Doramin Jag ser en ring på hans finger. Vad är det för en ring?

(Några tjänare avlägsnar ringen från Dain Waris finger.)

Tamb'Itam Det är ringen Tuan Jim gav Dain Waris som tecken på att din son kunde lita på honom.

Doramin Låt mig se. *(synar ringen noga)* Det är ringen jag gav min vän doktor Stein för många år sedan som tecken på min vänskap. Om doktor Stein någonsin sände någon hit med ringen lovade jag göra allt för honom. Tuan Jim kom med ringen som doktor Stein givit honom. Vi gjorde allt för Tuan Jim, och Tuan Jim gjorde allt för oss. Han lovade göra min son till hövding över Patusan efter mig. Hur kunde allting gå så fruktansvärt fel?

Jim *(kommer fram till Dain Waris lik)* Min ädle vän och bäste vän, farväl. Det måste genljuda i hela universum med sin öronbedövande tystnad det självklara i att det här var det sista någon av oss ville, då vi alla älskade dig som den skönaste och ädlaste av ungdomar och mest av allt jag minst lika mycket som din far. Jag kan slå vad om att den som sköt dig inte ens visste vem han sköt. *(vänder sig äntligen till Doramin)* Doramin, jag kommer till dig öppet och obehäpnad i mitt livs djupaste sorg. Fastän jag varken ville det eller avsåg det, så var det mitt fel.

Mummel bland folket Han tar allting på sig.

Jim *(högre, till alla)* Ja, jag tar allting på mig.

Doramin Du kom som en befriare och räddade oss från en förbannelse, men ändå har vår förbannelse blivit än värre. Du var min sons bäste vän, liksom du var som en son för mig, men nu har allt det goda du lyckades åstadkomma förintats. Du har själv bett om döden som försoning, och vi måste ge dig den. *(reser sig med möda med hjälp av tjänare)*

Jim Tveka inte, Doramin. Döda mig för vad jag är.

Doramin *(skjuter honom tväklöst mitt i bröstet, ursinnig)*

Jim *(ser sig omkring på alla en sista gång innan han faller.)*

Juvelen *(rusar fram, störtar sig över honom)* Jag förlåter dig aldrig! Jag förlåter dig aldrig!

Doramin Begrav honom tillsammans med min son. De är båda offer för samma mördare.

Juvelen *(plockar upp Jims ring, som Doramin tappat)*

Doramin Ja, behåll den, min dotter. Den är din. Bär den tillbaka till min vän doktor Stein. *(Juvelen svarar inte men backar med ringen.)*

(Jim lyfts upp och läggs bredvid Dain Waris.)

Doramin Låt oss aldrig sluta gråta och aldrig sluta klaga. Och låt oss aldrig glömma min älskade son Dain Waris och hans bästa vän Tuan Jim, som var allas vår bästa vän, ty han var en av oss. *(drar sig tillbaka. De sörjande kvinnorna övertar scenen med den bittert sörjande modern i spetsen. Juvelen bevarar sin ring som den dyrbaraste tänkbara klenod.)*

Slut.

(Verona, påsken 2008.)

Efterord.

Joseph Conrads böcker är svåra att dramatisera, då dialogen är så sparsam: hans karaktärer säger så litet som möjligt och pratar aldrig i onödan. Det värsta exemplet är väl "Nostromo", hans största och enda misslyckade roman, där dialogen är praktiskt taget obefintlig. Ett undantag från dialogbristen hos Conrad är dock "Lord Jim", som till största delen består av Marlows berättelse, som bara är prat, vilket gör en dramatisering ännu svårare. Det har emellertid varit omöjligt att motstå utmaningen i detta, och resultatet har blivit mycket som Conrad aldrig skrev, exempelvis har jag nödgats låta Doramin tala för sig vilket han aldrig gör i boken, om jag dock strikt har hållit mig till berättelsen, som definitivt är Conrads mest bestickande ödessaga, vilket han var mycket väl medveten om själv, när han försvarade Marlows tre timmar långa prat med att en sådan berättelse mycket väl kunde hålla intresset uppe för Jims romantiska samvetsömhets dilemma för alltid.